

O'ZBEKISTON VA XITOIY STRATEGIK SHERIKCHILIK MUNOSABATLARINING HOZIRGI HOLATI VA ISTIQBOLLARI

Mamatraimov Komil Mamatmurod o'g'li

*Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti
o'qituvchisi*

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПАРТНЕРСТВА МЕЖДУ УЗБЕКИСТАНОМ И КИТАЕМ

Маматраимов Комил Маматмурод ўғли

*Преподаватель Термезского государственного университета
инженерии и агротехнологий*

CURRENT STATE AND PROSPECTS OF STRATEGIC PARTNERSHIP RELATIONS BETWEEN UZBEKISTAN AND CHINA

Mamatraimov Komil Mamatmurod o'g'li

*Lecturer at Termez State University of Engineering and
Agrotechnology*

E-mail:

komilmamatraimov@gmail.com

ORCID: 0009-0009-6109-8068

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'tgan davr oralig'idagi O'zbekiston – Xitoy hamkorlik aloqalarning yangi jihatlari ilmiy asoslanib, bu borada hozirda O'zbekistonning eng katta savdo hamkori sanalgan Xitoy Xalq Respublikasining yutuqlaridan foydalanish zaruriyati, hamkorlikning barcha qirralarini ochib berish va bu yo'nalishda olib borilgan tadqiqot ishlarini solishtirib iqtisodiy, ilmiy muomalaga kiritish masalalari yoritiladi.

Kalit so'zlar: Siyosiy strategiya, memorandum, “uchinchi dunyo mamlakatlari” nazariyasi, mintaqaviy hamkorlik, integratsiyalashuv jarayonlari, ShHTdagi hamkorlik aloqalari, strategik sherikchilik.

Аннотация: В данной статье научно обоснованы новые аспекты сотрудничества между Узбекистаном и Китаем за прошедший период, освещается необходимость использования достижений Китайской народной Республики, которая в настоящее время является крупнейшим торговым партнером Узбекистана. Раскрываются все грани сотрудничества, а также проводится сравнительный анализ исследовательских работ, выполненных в этом направлении, с целью их внедрения в экономический и научный оборот.

Ключевые слова: Политическая стратегия, меморандум, теория “страны третьего мира”, региональное сотрудничество, интеграционные процессы, сотрудничество в ШОС, стратегическое партнерство.

Abstract: This article discusses the new aspects of Uzbek-Chinese cooperation in the past period on a scientific basis, the need to use the achievements of the People's Republic of China, which is currently Uzbekistan's largest trading partner, in this regard, to reveal all aspects of cooperation, and to introduce into economic and scientific circulation the research work carried out in this direction.

Keywords: Political strategy, memorandum, the theory of “third world countries”, regional cooperation, integration processes, cooperation in the SCO, strategic partnership.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ/INTRODUCTION).

Xitoy Markaziy Osiyo davlatlari bilan strategik sherikchilik sohasidagi siyosati va Xitoy bu siyosatni amalga oshirish uchun o'zining uzoq muddatga ko'zlangan iqtisodiy strategiyasini ishlab chiqishi uning olib borayotgan tashqi siyosatining eng muhim jihatlaridan biri hisoblanadi. Buyuk ipak yo'lining Yevropaga boradigan quruqlikdagi barcha yo'llari Markaziy Osiyodan o'tgan. Bu strategiya XXR jahon iqtisodiy markazlaridan biriga aylanishiga yo'naltirilgan. Shu tariqa, Xitoy yirik davlatlar bilan strategik sherikchilik munosabatlarini rivojlantirishga va ayni paytda ko'p tomonlama diplomatiya orqali o'z aloqa-munosabatlarining mintaqaviy va global ahamiyatini oshirishga intilmoqda. Xitoy mintaqadan gaz import qilishga katta e'tibor qaratmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / MATERIALS AND METHODS).

Mamlakatimizning jahon hamjamiyatiga kirib borishi, mustaqil tashqi siyosat asoslarining shakllanishi masalasi A.Qosimov va I.Vaskin hammuallifligidagi tadqiqotda o'z aksini topgan bo'lib, unda mustaqil O'zbekistonning tashqi siyosati, uning asosiy tamoyillari, tashqi siyosatning huquqiy asoslari va asosiy yo'nalishlari kabi masalalar juda aniq yoritib berilgan[1]. Ular O'zbekistonning jahon hamjamiyatiga kirib borishi, mustaqil tashqi siyosat institutlarining shakllanishi kabi masalalarni o'rgangan, tahlil va xulosalar bilan boyitgan. Bir qator xorijlik mualliflar asarlarida mustaqil O'zbekistonning xalqaro maydondagi o'ziga xos o'rni va salohiyatini o'rganishga e'tibor qaratilgan. Xususan M.Kaser, S.Mehrota, N.Lubin, P.Goubl, D.Diker, E.Epostulu B.Reberon tadqiqotlarida ham ana shunday ma'lumotlar keltirilgan [2]. Mazkur asarlarda O'zbekistonning xalqaro maydondagi tashqi siyosiy, madaniy aloqalarining asosiy yo'nalishlari, uning jahon hamjamiyati safiga kirib borishi, jahon davlatlari bilan hamkorligi masalalari yoritilgan. Sh.Akiner, A.Dani, G.Glison, R.Allison va L.Yonson, B.Koppiters, F.Roeder kabi olimlar tadqiqotlarida Markaziy Osiyo mintaqasida mintaqaviy xavsizlik tizimini shakllanish jarayoni o'rganilgan[3].

МУХОКАМА(ОБСУЖДЕНИЕ/DISCUSSION)

Siyosiy jarayonlarda Xitoy O'zbekistonga nisbatan kam e'tibor qaratadi. Buning asosiy sabablaridan biri

Markaziy Osiyo davlatlariga qaraganda O'zbekistonda chet el sarmoyalari faoliyati uchun qattiqo'lroq siyosat yuritilishidir. Markaziy Osiyo mamlakatlariga Xitoy o'z sarmoyalarini faol kiritayotgan yana bir muhim jabha bu transport infrastrukturasi. Hozirgi vaqtda temir yo'llar va boshqa turdagi transport infrastrukturalarini qurish bo'yicha bir qator qo'shma loyihalar ustida ish olib borilmoqda. Bularing hammasi kelgusida Xitoyning Markaziy Osiyo davlatlari bilan aloqlarini yanada rivojlantiradi. Markaziy Osiyo davlatlariga XXR asosan mashinalar va qurilmalarni (65%), hamda oziq ovqat va ist'emol tovarlarini (30%) chiqaradi. O'z navbatida, mintaqa mamlakatlari XXRga xomashyo va energetika resurslarini sotishadi. So'nggi yillarda Xitoy tomon mintaqa mamlakatlari bilan iqtisodiy hamkorlikni rag'batlantirish bo'yicha bir qator takliflarni ilgari surdi. Xususan ShHT doirasida erkin savdo zonasi va mintaqaviy infrastrukturani yaratish, shu orqali o'zaro savdo-sotiqni o'stirish, tarifdan tashqari to'siqlarni qisqartirish va bartaraf etish; transport, qishloq xo'jaligi, yengil-tekstil sanoati, energetika, telekommunikatsiya sohasida yirik loyihalarni hayotga tadbiq etish shular jumlasidandir [4]. Hozirgi kunda Markaziy Osiyo davlatlari bilan XXRning ikki va ko'p tomonlama aloqalari jadal rivojlanishi kuzatilmoqda. Ammo bunday munosabatlarni mutlaqo optimal deb ayta olmaymiz. Umuman olganda, hozircha aniq emas-ki, kimga bu aloqalardan ko'proq naf keladi? Xitoy va Markaziy Osiyoning hozirgi munosabatlari mazmunini belgilovchi omillar Markaziy Osiyo va Xitoy o'rtasidagi munosabatlar ko'p jihatli doimiy, tarixiy, geosiyosiy hodisa bo'lib, olti muhim omil bilan belgilanadi. Birinchisi - geografik omil. Markaziy Osiyo va Xitoy shunchaki chegaradosh emas. Xitoyning g'arbiy qismi Markaziy Osiyoning geografik mintaqasi sifatida keng tarqalgan talqiniga kiradi. Bu qism, yoki Sinszyan-Uyg'ur avtonom rayoni - hatto fanda Sharqiy Turkiston deb ham ataladi. Vaholanki, G'arbiy Turkiston - Markaziy Osiyoning turkiy tilida so'zlashadigan qismidir. Ikkinchi omil - Xitoyning miqyosi, uning mintaqasi va dunyo miqyosidagi obro'si.

Xitoy - BMT asoschilaridan biri, Tashkilot Xavsizlik Kengashining doimiy a'zosi. Xitoy boshqa xalqaro tashkilotlarda ham faol ishtirok etadi,

ular orqali jahondagi vaziyatga ta'sir ko'rsatadi. Uchinchi omil - Xitoyning iqtisodiy taraqqiyoti. Ma'lumki, Xitoy jahonning iqtisodiy jihatdan taraqqiy etgan eng yirik davlatlaridan biriga aylanib bormoqda. Xitoy - ulkan va tobora kattalashib borayotgan bozor. U chetdan kelayotgan juda ko'ptovarlarni iste'mol qilishga qodir. To'rtinchi omil - Xitoyning davlat-siyosiy xususiyatlari. Bu mamlakat - Osiyodagi eng qadimgi va yashovchan davlat tuzilmalaridan biri. Xitoy davlat-siyosiy tizimi takomillashganiga qaramay, an'anaviy markazlashgan davlatchilikning asosiy prinsiplarini saqlab qolgan. Shu holat hamda mamlakat so'nggi yillarda qo'lga kiritgan va kiritayotgan ulkan yutuqlar qit'aning boshqa mamlakatlarida katta qiziqish uyg'otmoqda. Xitoy YXHT bilan bevosita aloqa o'rnatishga harakat qilmoqda. 1955-yilgi Bandung konferensiyasidan so'ng Xitoy xalqaro munosabatlar amaliyotida tinch-totuv yashash prinsiplari qaror topishining tashabbuskorlaridan biriga aylandi. U ommaviy qirg'in quroliga, ko'p sonli, yaxshi jihozlangan va harbiy jihatdan qudratli qurolli kuchlarga, keng miqyosda jangovar harakatlar olib borish tajribasiga, qurolli kuchlarni qo'llab-quvvatlash infratuzilmasiga ega bo'lgan qudratli harbiy davlat maqomini olgan.

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ/RESULTS).

Hozirgi vaqtda Markaziy Osiyo mamlakatlariga Xitoy tomondan xavf mavjud emas. Boz ustiga, Markaziy Osiyo va Xitoy rahbarlari o'rtasidagi oxirgi muzokaralar jarayonida o'zaro ishonchni mustahkamlashga qaratilgan muhim bitimlar imzolandi. Shu jumladan hozirda mavjud chegaralarning daxlsizligi va hududlar bo'yicha hech qanday da'vo yo'qligi tan olindi. Ayni vaqtda u 2001-yildan Jahon Savdo Tashkiloti (JST)ning a'zosi hisoblanadi va boshqa mamlakatlarga ko'p turdagi arzon iste'mol mahsulotlari yetkazib beradi[5]. Mamlakat iqtisodiyot sohasida ulkan yutuqlarni qo'lga kiritayotganiga qaramay, aholining katta qismi muhtojlikda kun kechirmoqda. Natijada juda ko'p xitoyliklar har yili yaxshi hayot izlab chet elga chiqib ketmoqdalar. Rivojlangan mamlakatlarda emigratsiyaning cheklanishi yangi mintaqaviy siyosiy muammolar bilan birga

Markaziy Osiyo davlatlari va Rossiyaning Xitoy fuqarolarining bir qismi tabiiy ravishda kelib o'rnamadigan zonaga aylantiradi.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ/CONCLUSION).

O'zaro aloqalar rivojlangani sari axborot almashinuviga bo'lgan talab ham ortadi. Shu bois O'zbekiston va Xitoyning ommaviy axborot vositalari vakillari o'rtasidagi o'zaro axborot va tajriba almashuvini yanada faollashtirishga katta e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston bilan Xitoy o'rtasidagi aloqalar bundan buyon ham o'zaro ishonch, hurmat, tenglik va manfaatdorlik, strategik sheriklik tamoyillari asosida izchil rivojlanib, xalqlarimiz o'rtasidagi do'stona rishtalar yanada mustahkamlanib boraveradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES)

1. 1.Қосимов А,Васкин И. Основные направления внешней политики Республики Узбекистан Ташкент: “Узбекистан”, 1994.—112 с.
2. Нуриддинов Э.З. Становления нового типа экономических отношений Узбекистана //Общественные науки в Узбекистане. —Ташкент, 1998.
3. Akiner SH. Centrel Asia: New Arc of Crisis? – London: Institute for Defence Studies, 1993; Gleason G. Federalism and Nationalism: The Struggle for Republican Rights in the USSR. – Boulder: Westview Press, 1990; Dani A. New Light on Cntral Asia. – Delhi, Renaissance Peblications House, 1993.
4. Тараканова Т.С. АВТОРЕФЕРАТ. диссертации на соискание ученой степени кандидата политических наук. Россия и Китай в Шанхайской организации сотрудничества: проблемы политико-экономического взаимодействия. – Санкт-Петербург. 2017.
5. SafoyevS. Markaziy Osiyoning geosiyosati. – Toshkent: Patent Press, 2005. – 160 b.